

Θρησκευτικότητα και θρησκοληψία

/ Γνώμες

@Rafail Georgiadis - Ope.gr

- Του Αποστόλου Β. Νικολαΐδη, Ομότιμου Καθηγητή ΕΚΠΑ και Προέδρου του Ινστιτούτου «Ο Άγιος Μάξιμος ο Γραικός»

1. Η έννοια της θρησκευτικότητας

Θρησκευτικότητα είναι ταυτόχρονα προϋπόθεση και αποτέλεσμα του θρησκεύειν που συνδέεται με τον όρο θρησκεία. Προϋπόθεση, με την έννοια ότι ο άνθρωπος είναι φύσει θρησκευτικός. Η θρησκευτική του φύση οφείλεται στο ότι εκ της κατασκευής διαθέτει τη θεία πνοή, επομένως μέσα του ένοικος είναι ο Θεός, καθώς γράφει ο Απόστολος Παύλος. Αποτέλεσμα, με την έννοια ότι αποτελεί απαύγασμα αφενός αυτής της εσωτερικής σχέσης με το Θεό και αφετέρου της ένταξης και μετοχής σε μια συγκεκριμένη θρησκεία.

Θρησκεύω σημαίνει εκτελώ θρησκευτικές πράξεις: Προσεύχομαι, μετέχω σε τελετές, λατρεύω, τηρώ τις θρησκευτικές διατάξεις και εφαρμόζω προδιαγεγραμμένους κανόνες, αποδέχομαι τις κυρώσεις παράβασης, κάνω τα

πάντα για να κερδίσω την εύνοια του Θεού και τον παράδεισο, εν γένει υπηρετώ το Θεό. Σ' αυτό το πλαίσιο όλοι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από το πού ανήκουν θρησκευτικά, θρησκεύουν. Με αυτή την έννοια το θρησκεύειν προϋπήρχε του Χριστιανισμού χωρίς αυτό να σημαίνει τη μετοχή κάποιου σε μια συγκεκριμένη θρησκεία. Και επειδή η έμφαση βρίσκεται στο «λατρεύω»,ας μην εντυπωσιαζόμαστε όταντο θρησκεύειν εκφράζεται και μέσα από όργια και άλλου τύπου θρησκευτικές τελετουργίες, των σατανιστικών μη εξαιρουμένων.

Ωστόσο, «θρησκεύω» δεν σημαίνει και πιστεύω. Απλά δείχνω στον εαυτό μου και στους άλλους ότι είμαι ευσεβής και συνεπής οπαδός μιας θρησκείας. Πιστεύω όμως σημαίνει ότι έχω μια προσωπική σχέση με το Θεό και η θεοσέβειά μου έχει περισσότερο εσωτερικό παρά εξωτερικό χαρακτήρα. Με αυτήν την έννοια θρησκεύουν και οι δαίμονες, που κάνουν ό,τι μπορούν για να παραπλανήσουν τους ανθρώπους και να τους απομακρύνουν από την πίστη, ενώ αρνούνται να προσκυνήσουν την Αγία Τριάδα. Αυτός άλλωστε είναι ο λόγος που οι Πατέρες διακρίνουν το Ευαγγέλιο του Χριστού από τη θρησκεία του Μωσαϊκού Νόμου.

Στην πράξη ο όρος θρησκευτικότητα είναι αξιολογικά ουδέτερος. φορτίζεται δε ανάλογα με τον επιθετικό προσδιορισμό. Έτσι γίνεται λόγος για υγιή και νοσηρή θρησκευτικότητα.

Υγιής είναι η θρησκευτικότητα όταν είναι γνήσια, αυθεντική, ώριμη, ισορροπημένη, ενσυνείδητη, και γενικότερα ορθόδοξη. Όταν καθιστά τον πιστό αληθινό, ελεύθερο, ταπεινό, ανεκτικό, υπεύθυνο, διακριτικό και αγαπητικό. Όλα αυτά είναι χαρακτηριστικά μιας εσωτερικής μεταμόρφωσης, που εκφράζεται και εξωτερικά, και όχι μιαςεξωτερικής τυπικής που δεν έχει εσωτερικό αντίκρισμα. Ενδεικτική της υγιούς θρησκευτικότητας είναι η αναφορά του Αδελφοθέου Ιακώβου: «Θρησκεία καθαράκαὶἀμίαντοςπαρὰτῷΘεῷ... αὐτῇἐστίν, ἐπισκέπτεσθαιὀρφανοὺςκαὶ χήρας... καὶἄσπιλονἐαυτὸντηρεῖνἀπὸτοῦ κόσμου»(Ιακ. 1,27).

Η ποιότητα της θρησκευτικότητας κρίνεται από τους καρπούς της, αν δηλαδή καθιστά τον θρησκευόμενο συμπονετικό, αγαπητικό, υπομονετικό, γενναϊόδωρο, ελεύθερο ή τον κατακλύζει με μόνιμο φόβο, μισαλλοδοξία, ενοχές, φανατισμό, καταναγκασμό, έλλειψη κριτικής σκέψης, καταναγκασμένες θρησκευτικές πράξεις, τελειομανία και πίεση για τη δημιουργία μιας εικόνας αναμαρτησίας.

2. Έννοια, αίτια και χαρακτηριστικά της θρησκοληψίας

2.1 Καταγωγή και ιστορία του όρου

Ο όρος θρησκοληψία προέρχεται από τη σύνθεση των λέξεων «θρησκεία» και «λήψη» (από το ρήμα λαμβάνω = παίρνω, προσκολλώμαι). Στη νεοελληνική

γλώσσα, η λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει την νοσηρή, τυπική και άκριτη προσκόλληση στη θρησκεία. Δεν σημαίνει πολλή ή υπερβολική πίστη, αλλά λαθεμένη και προβληματική σχέση προς το θείο.

Η «θρησκοληψία» ως όρος είναι νεότερος και χρησιμοποιείται κυρίως στη νεοελληνική γλώσσα για να διακρίνει τη γνήσια θρησκευτική πίστη από την τυπολατρική ή φανατική έκφρασή της. Προϋπάρχει όμως ως ένα πλέγμα από αρρωστημένες θρησκευτικές συμπεριφορές τόσο στη Βίβλο όσο και στην ερμηνευτική παράδοση. Αναφέρουμε κάποιες από αυτές:

-Ο Χριστός παραπέμπει στον Προφήτη Ησαΐα που γράφει ότι «Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲσέβονταί με...» (Ματθ. 15, 8-9). Είναι φανερό ότι η εξωτερική θρησκευτικότητα έχει αποσυνδεθεί από την εσωτερική σχέση με το Θεό.

-Στο ίδιο Ευαγγέλιο καυτηριάζει τη συμπεριφορά των Γραμματέων και φαρισαίων που προτάσσουν τα εξωτερικά και τυπικά έναντι των ουσιαστικών χωρίς βέβαια να απορρίπτει και τα πρώτα: «ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν... ταῦτα δὲ ἔδειποιῆσαι καὶ κεῖνα μὴ ἀφιέναι» (Ματθ. 23, 23).

-Επισημαίνει επίσης ο Χριστός την θρησκευτική υποκρισία, αναφερόμενος στη μεγάλη απόσταση μεταξύ του «ἔσωθεν» και του «ἔξωθεν»: «Καθαρίζεις τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου... ἐσωτερικῶς δὲ γέμουσιν ἄρπαγῆς καὶ ἀκρασίας... καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρόν.» (Ματθ. 23, 25-26). «ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν... οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ ἐστε μεστοὶ ὑποκρίσεως...» (Ματθ. 23:27-28)

-Χαρακτηριστική είναι και η σχετική προς τη θρησκοληψία αναφορά του Ιακώβου: «Εἴ τις δοκεῖ θρησκὸς εἶναι... μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ... τούτου μάταιος ἡ θρησκεία» (Ιακ. 1, 26).

2.2 Θρησκοληψία και η σχέση της προς το θρησκεύειν

Ο όρος θρησκοληψία εκφράζει μια ασυνείδητη και κατά βάσιν παραμορφωμένη μορφή της θρησκευτικότητας με κύρια χαρακτηριστικά την άλογη και άκριτη προσήλωση σε θρησκευτικές πεποιθήσεις, την τυπολατρία, τον φανατισμό, τον δογματισμό, την ανελαστικότητα και ακαμψία, την αδιακρισία και φυσικά την έλλειψη κριτικής σκέψης. Επομένως ο όρος έχει εξ ορισμού αρνητικό φορτίο.

Η θρησκοληψία συνδέεται άμεσα με το θρησκεύειν, με την προϋπόθεση ότι αυτό συνιστά καρπό ανθρωποκεντρικής θεώρησης της θρησκείας ή θρησκευιοποίησης μιας αποκεκαλυμμένης «θρησκείας».

Στην πρώτη περίπτωση η θρησκοληψία αποτελεί φυσικό επακόλουθο του λόγου για τον οποίο κατασκευάζεται μια θρησκεία, στην οποία όλα είναι κατασκευασμένα κατ' εικόνα των ανθρώπινων επιθυμιών και αναγκών, όπως η ασφάλεια, η προστασία και η υπέρβαση του θανάτου.

Στη δεύτερη περίπτωση η θρησκοληψία προκύπτει από την προσπάθεια οι αποκεκαλυμμένες αλήθειες να μετασκευαστούν κατά τέτοιον τρόπο ώστε να ικανοποιούν το θρησκεύειν αλλά στα εξωτερικά του σημεία, όπως είναι η ατομική ευσέβεια, τα συστήματα κανόνων, ο νομικισμός, ο ηθικισμός κ.ά. Αυτό το αρχικό περιεχόμενο εκφράζει και ο ορισμός περί θρησκείας που δίνει ο Αδελφόθεος Ιάκωβος. Αυτό σημαίνει ότι στον γνήσιο και αυθεντικό Χριστιανισμό, όπως αυτός φανερώθηκε και βιώθηκε κυρίως στην αρχαία Εκκλησία, βιώνεται και σήμερα σε αρχαιοειδείς θεσμούς, όπως για παράδειγμα ο κοινοβιακός μοναχισμός και άλλα παρόμοια μορφώματα, που την διασώζουν, κάθε μορφή θρησκοληψίας είναι παντελώς ασύμβατη, γι' αυτό και μιλάμε για αρρωστημένες μορφές θρησκευτικότητας.

2.3 Τα αίτια της θρησκοληψίας

Ως κύρια αίτια της αναφέρονται:

-Ηπρόχειρη, εγκυκλοπαιδική και επιφανειακή γνώση και σχέση προς τα θρησκευτικά πράγματα. Θεωρώ ως ορθόδοξα ό,τι έχω διδαχθεί και ότι έχω ακούσει για την πίστη μου χωρίς προσωπική έρευνα και υπεύθυνη ενασχόληση. Κάτι που οδηγεί στην ημιμάθεια. Μπορεί να συμβαίνει και κάτι χειρότερο: Να έχω τη διάθεση και τη δυνατότητα προσέγγισης των πηγών της πίστεως αλλά να με έναν υποκειμενικό τρόπο, δηλαδή όπως θα ήθελα και θα με βόλευε για την ικανοποίηση των θρησκευτικών μου αναγκών.

-Η άγνοια ή η παραποιημένη γνώση του Θεού, η έλλειψη γνωριμίας και κοινωνίας με το Θεό. Η πίστη είναι τέτοια που δεν οδηγεί στην ελευθερία αλλά στη δουλεία

και το φόβο. Είναι άλλο το να φοβάμαι το Θεό επειδή τον πιστεύω και τον αγαπώ και άλλο τον πιστεύω και τον αγαπώ επειδή τον φοβάμαι. Άρα έχουμε μια κατασκευή ενός Θεού στα ανθρώπινα μέτρα. Ο Θεός είναι υποχρεωμένος να ταυτίζει το θέλημά του με το ανθρώπινο θέλημα. Εξεικονίζεται ως αυστηρός κριτής και δικαστής με κυρώσεις και επιβραβεύσεις. Απορρίπτεται κάθε λόγος περί οικονομίας, στο όνομα της ακριβοδικαιοσύνης καθώς και περί θεραπευτικής αποστολής της Εκκλησίας.

-Η εξαναγκασμένη θρησκευτικότητα που βρίσκει καταφύγιο στην τυπική μετοχή σε τελετουργίες χωρίς ελλείψεις και παρεκκλίσεις στον τρόπο μετοχής. Με αυτό τον τρόπο αντιμετωπίζεται ο φόβος της τιμωρίας και οι ενοχές. Βασικό μοτίβο: Κάνω αυτό που πρέπει για να είμαι ασφαλής, γιατί αν δεν το κάνω κινδυνεύω. Ο φόβος οδηγεί στην ενοχή, η ενοχή στην τελετουργία, η τελετουργία στην προσωρινή ανακούφιση, με το επόμενο στάδιο ο νέος φόβος.

-Ολαθεμένος και γι' αυτό προβληματικός τρόπος θρησκευτικής αγωγής και ανατροφής που περιλαμβάνει ανελαστικούς κανόνες, απαγορεύσεις, αυστηρές κυρώσεις και τυπολατρικές εμμονές.. Σε κάθε περίπτωση η καταπίεση, ο εξαναγκασμός και κάθε άλλη ανελεύθερη μορφή αγωγής αποτελούν την πρώτη και κύρια τροφοδοτική μηχανή της θρησκοληψίας.

-Η έλλειψη δυνατότητας ελεύθερης επιλογής, ακόμα και του αμαρτάνειν, αποτελεί αιτία εμφάνισης της θρησκοληψίας, που σημαίνει εμμονική προσκόλληση σε μια θρησκευτική ιδέα που οδηγεί στον εξαναγκασμό και την καταπίεση. Αυτό συμβαίνει στη λεγόμενη αυταρχική θρησκεία, όπου το άτομο υποχρεώνεται σε μια άνευ όρων υποταγή με πλήρη αποστασιοποίηση από τη λογική και την αυτονομία.

-Ο φόβος για το άγνωστο, η ανασφάλεια απέναντι στις προκλήσεις της ζωής, η αμφιβολία και η έλλειψη πνευματικής δύναμης, γι' αυτό και ο άνθρωπος παρσύρεται σε έναν τυπικό και επιφανειακό τρόπο πίστης προκειμένου να εξασφαλίσει με εξωτερικές ενέργειες, τις οποίες μπορεί εύκολα να ελέγξει, τη σωτηρία του και την εύνοια του Θεού. Στην περίπτωση αυτή η θρησκεία χρησιμοποιείται ως άμυνα απέναντι στο φόβο γενικώς και ειδικώς στο φόβο του θανάτου. Η θρησκεία εν προκειμένω είναι το πεδίο καλλιέργειας ψευδαισθήσεων και μηχανισμός μείωσης του άγχους και διασκέδασης του φόβου της τιμωρίας και των ενοχών που αυτός δημιουργεί.

-Οι ψυχικές καταγραφές από βιώματα σε κλειστά θρησκευτικά περιβάλλοντα όπου καλλιεργείται η ένταση μεταξύ του Εμείς και των Άλλων και η με κάθε τρόπο απόρριψη της διαφορετικότητας εντός και εκτός της συγκεκριμένης θρησκευτικής κοινότητας, η οποία λειτουργεί ως αναγκαίος παράγοντας προσφοράς

ταυτότητας, δημιουργίας κοινοτικής συνείδησης και κάλυψης της αίσθησης του «ανήκειν». Σημαντικός είναι ο ρόλος των ηγετών που φροντίζουν τα καλλιεργούν το φόβο της κόλασης, ενοχές για κάθε παράβαση και με κάθε τρόπο διατήρηση του απόλυτου ελέγχου στις συνειδήσεις των μελών.

-Κατά μία άλλη άποψη η θρησκοληψία είναι καρπός της ανασφάλειας, του συνδρόμου κατωτερότητας και της ανάγκης καταξίωσης. Η θρησκευτική κοινότητα εξυπηρετεί την ανάγκη του να ανήκει κάποιος κάπου, να γνωρίζει και να σχετίζεται με ανθρώπους που θεωρεί δικούς του, να μαθαίνει τα καθήκοντά του και να έχει ένα σκοπό στη ζωή του. Αυτά δεν είναι κατ' ανάγκην παθολογικά, αρκεί να μην χάνει την προσωπικότητά του.

2.4 Κύρια χαρακτηριστικά της θρησκοληψίας

-Η προσκόλληση σε τύπους και τελετές. Ο εκκλησιασμός και η λατρεία γίνονται αυτοσκοπός, το ίδιο η νηστεία. Η θρησκευτικότητα αξιολογείται ποσοτικά και όχι ποιοτικά, από την ποσότητα της νηστείας, της προσευχής, της ελεημοσύνης κ.λπ. και όχι από την ποιότητα που έχει να κάνει με το νόημά τους. Αν κάποιος νηστεύει αλλά κατακρίνει, μισεί, φθονεί και αδικεί, για τον ιερό Χρυσόστομο υπάρχει σοβαρό πρόβλημα: η εξωτερική άσκηση έχει αποκοπεί από τον σκοπό της. Το ίδιο ισχύει και με την προσευχή, την ελεημοσύνη, την σωφροσύνη και κάθε άλλο αγαθό. Όλα αυτά χωρίς την ταπεινοφροσύνη είναι χαμένα, επειδή αυτή αποτελεί το θεμέλιο των πάντων.

-Η άλογη και άκριτη υπακοή και συμμόρφωση προς τις θρησκευτικές εντολές, οι οποίες αντιμετωπίζεται ως εντολές και όχι ως περιεχόμενο και αξίες. Με την έννοια αυτή δεν παραβιάζονται αλλά εφαρμόζονται επακριβώς. Κάθε παράβαση είναι και αμαρτία επειδή είναι παράβαση. Σ' αυτό το περιβάλλον είναι δυνατή η ταύτιση της αμφιβολίας, της διαφοροποίησης ή της παράβασης με την αμαρτία με το σκεπτικό ότι κάθε άρνηση, απείθεια ή αποτυχία του ανθρώπου να εφαρμόσει τις άνωθεν οδηγίες, η τιμωρία του είναι θα είναι αμείλικτη: ασθένειες, φυσικές καταστροφές και μύρια άλλα κακά, ως εκφράσεις της οργής του τρομοκράτη Θεού προς τον ανυπάκουο δούλο του.

-Η εξάρτηση από εξωτερικά σημεία θρησκευτικότητας, όπως τα φυλαχτά και τα ιερά αντικείμενα, στα οποία εναποτίθεται κάθε ελπίδα για πνευματική ασφάλεια. Ο πιστός προσφεύγει συχνά στη θρησκεία χρησιμοθηρικά. Εκμεταλλεύεται τα μέσα που αυτή του παρέχει, αντιμετωπίζοντάς τα ως εργαλεία ή μαγικά αντικείμενα. Για παράδειγμα, χρησιμοποιεί το λιβάνι δίνοντας περισσότερη βαρύτητα στο υλικό παρά στην προσευχητική διαδικασία. Φοράει το κομποσκοίνι πιστεύοντας πως αυτό θα του παρέχει θαυματουργικά ό,τι αιτηθεί. Χρησιμοποιεί το μύρο ή το λάδι

αναμένοντας να δει τα αποτελέσματά του. Φοράει φυλακτά ως ευλογίες από τα προσκυνήματα αναζητώντας κανονιστικούς όρους για την αποτελεσματικότητά τους. Είναι ωστόσο προφανές ότι η στάση αυτή εκτός από ειδωλολατρία απομακρύνει τον άνθρωπο από την ουσία της πίστης, οδηγώντας τον σε μια εσωτερική κατάσταση ενοχών, άγχους και αγωνίας.

-Η έλλειψη ελευθερίας και πνευματικότητας, συστατικά στοιχεία του νομικισμού. Όλα είναι εξαναγκασμένα και κινούνται γύρω από το «πρέπει». Από την πίστη και την ένταξη στη θρησκευτική κοινότητα μέχρι το σύνολο της θρησκευτικής ζωής. Απουσιάζει η κριτική σκέψη, ενώ κυριαρχεί η τυφλή υπακοή και υποταγή. Όλα αυτά εικονίζονται στη συμπεριφορά του μεγάλου γιου της Παραβολής του Ασώτου, ο οποίος δεν τόλμησε ούτε καν να αμαρτήσει. Ωστόσο στη χριστιανική ζωή δεν έχει το πρέπει καμιά θέση, αφού δίνει την αίσθηση της σκλαβιάς, κάνει απαγορευτικό το δρόμο προς το Θεό και οδηγεί την καρδιά στην πνευματική ακινησία. Αντίθετα όλα οφείλουν να γίνονται εκούσια, τόσο οι πνευματικοί αγώνες όσο και η υπακοή. Όπου κυριαρχεί το πρέπει και το απαγορεύεται εκεί απουσιάζει το Άγιο Πνεύμα και η πνευματική ζωή.

-Η ψευδαίσθηση αγιότητας που στηρίζεται σε δύο πράγματα: στον φαρισαϊσμό και στην κατάκριση. Στην επιμέτρηση της ατομικής αναμαρτησίας που στηρίζεται στην ακριβή τήρηση των καθηκόντων και των εντολών και την απόκτηση αρετών στο πνεύμα της καλλιέργειας της αυτοτελείωσης, με αναγκαίο συμπλήρωμα την δαιμονοποίηση των άλλων και το σύνθημα: Όσο καλός αποδεικνύω ότι είμαι εγώ τόσο κακός είναι ο άλλος, ο διαφορετικός, ή το μέλος μιας άλλης θρησκευτικής ομάδας. Έτσι γεννιέται ο φανατισμός. Αναγκαίο συνοδευτικό οι υπερβολές που δεν αποσκοπούν κάπου αλλού εκτός από την επίδειξη αγιότητας, γι' αυτό και δεν είναι τυχαίος ο χαρακτηρισμός τους από τους Πατέρες της Εκκλησίας ως δαιμονιωδών.

-Η διαρκής καχυποψία και συνωμοσιολογία. Ξεκινώντας ο θρησκόληπτος από την βασική αρχή ότι παντού κρύβεται ο αντίχριστος, ο οποίος έχει ως σκοπό να βλάψει την Εκκλησία και τους πιστούς, αναζητά σε κάθε τι το τεχνολογικά νέο ίχνη του. Έχοντας υπόψη τις μηχανορραφίες του σατανά, τον βλέπει να κρύβεται και να ενεργεί πίσω από σημαντικά γεγονότα και απρόσμενες εξελίξεις με όργανα κρυφές, συντονισμένες και κακόβουλες ομάδες, θεωρώντας ταυτόχρονα ότι όλο το σύστημα λειτουργεί και εργάζεται υπόγεια προσπαθώντας να συγκαλύψει την πραγματικότητα, να εξαπατήσει τους πιστούς και να επιβάλλει τον σατανά. Θεωρεί ότι τίποτε δεν είναι τυχαίο ή συμπτωματικό αλλά όλα είναι σχεδιασμένα. Έτσι ζει σε μια διαρκή καχυποψία απέναντι σε θεσμούς και φορείς, θεωρώντας τον εαυτό του ως ταγμένο να αποκαλύπτει τα πάντα στο όνομα της αλήθειας και μάλιστα της Ορθοδοξίας.

-Η μετατροπή της πίστης σε ιδεολογία. Πρόκειται για την μετάβαση από την εμπειρία και την προσωπική σχέση προς το Θεό σε ένα σύστημα ιδεών που διακρίνεται για τον δογματισμό και την έλλειψη διαλόγου, την πόλωση στη βάση του εμείς και οι άλλοι, την επιστράτευση του ορθολογισμού για την εξήγηση των ανεξήγητων, την εργαλειοποίηση της πίστης, ο εξαγιασμός των μέσων χάριν των σκοπών, και φυσικά τα παίγνια εξουσίας.

-Ο γεροντισμός και η προσωπολατρία. Διευκρινίζουμε ότι η θρησκοληψία δεν σχετίζεται με τον θεσμό των γερόντων και των πνευματικών οδηγών, ο οποίος είναι αρχαιόθεν καθιερωμένος και άρρηκτα συνδεδεμένος με την πνευματική ζωή και την ορθόδοξη πνευματικότητα. Σημαίνει δε την ελεύθερη πνευματική καθοδήγηση. Ο γεροντισμός όμως έχει να κάνει με μια πνευματική ασθένεια που δηλώνει την απόλυτη εξάρτηση ενός πιστού από έναν πνευματικό γέροντα που καταλήγει σε προσωπολατρία. Εκφράζεται ως ταύτιση του θελήματος του γέροντα με το θέλημα του Θεού, ως περιορισμός της προσωπικής κρίσης και ελευθερίας, ως τυφλή υπακοή, ως καταφυγή για τη λύση όλων των ζητημάτων, ακόμη και των προσωπικών, ως πλήρη κατάθεση των δικαιωμάτων και άρνηση ατομικής ευθύνης, ως απαξίωση άλλων γερόντων ή και της θεσμικής Εκκλησίας. Ο γεροντισμός οφείλεται στην θρησκευτική ανασφάλεια και την αναζήτηση της απόλυτης βεβαιότητας και ενός πνευματικού άλλοθι. Ο γέροντας έχει άποψη για τα πάντα, ακόμα και αυτά που ξεφεύγουν από την πνευματική σφαίρα.

Συμπερασματικά, θρησκοληψία σημαίνει τύπος χωρίς ουσία, λατρεία χωρίς αγάπη γνώση χωρίς μετάνοια, άσκηση χωρίς έλεος, εξωτερική καθαρότητα χωρίς εσωτερική κάθαρση, θρησκευτική ακρίβεια χωρίς δικαιοσύνη, πίστη που καταλήγει σε κατάκριση του άλλου. Έτσι συνιστά τη μεγαλύτερη συκοφαντία του Θεού και της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης. Αντίθετα η αληθινή και αυθεντική πίστη

ελευθερώνει τον άνθρωπο από αγκυλώσεις και ανοίγει το δρόμο για την παρουσία του Αγίου Πνεύματος και την κοινωνία με το Θεό. Δεν χρειάζεται να αποδείξει κάτι ούτε και να εξασφαλίσει.